

A cs. és k. 31. gyaloghadosztály üldöző harcai 1914. december 15-től az év végéig.¹

December közepén az általános helyzet a következőképen alakult. A központi hatalmak nagy arcvonalának déli szárnyán, Limanowa-Lapanownál a cs. és k. hadsereg győzelmet aratott. A németek erős nyomást fejtettek ki a Bsura alsó folyása irányában, tehát az orosz főerő északi szárnya ellen is. További siker esetén arra lehetett számítani, hogy az ellenség Nyugat-Lengyelországból visszavonulásra kényszerül.

A német 9. hadsereg parancsnoksága december 15. éjjelén arról értesült, hogy az orosz XIV. hadtest Petrikauból kelet felé elvonul. A helyzet tisztázására, Wojsch hadseregével közösen, erőteljes felderítés határozatától el Petrikau és Wolborn irányában. Ennélfogva 15-én a Frommel-lovashadtestnek virradatkor Wolborn irányában kellett előnyomulnia, a kombinált Gallwitz hadtestnek (cs. és k. 27. gyaloghadosztály és német 1. gárda tartalék hadosztály) pedig az országút mentén kellett támadást kezdenie Petrikau irányában. A Hauer-lovas hadtestet, mely a 31. hadosztály balszárnyán állott, a Gallwitz-hadtest oldalvédjéül rendelték ki.

A cs. és k. IV. hadtest parancsot kapott, hogy a Gallwitz-hadtest támadását támogassa. A 31. és 32. hadosztálynak parancsot adott, hogy megerősített állásaikban egyelőre helyezkedjenek készenlétbe, az összes ütegek tüzelésre készen álljanak, hogy az ellenség hátrálását, vagy észak felé való húzódását megakadályozzák. Utóbbi esetben azonnal támadni kell és mint első szakaszt el kell érní: a 31. hadosztálynak a messze uralkodó Borowa-hegytől Lekawaig terjedő vonalat; a 32. hadosztálynak pedig a Stefanowizna—Lekinska—Bieliki vonalat (1. vázlat.)

Délelőtt 10 óráig a helyzet annyira tisztult, hogy a 32. hadosztály előtt az ellenség több helységet kiürített, ennélfogva megparancsolták, hogy ez a hadosztály az előnyomulást kezdje meg és különösen az északi csoport (Putz-különítmény) d. u. 2 órakor a Rogowjetz—Slok vonalat lépje át.

A Gallwitz-hadtesttől délelőtt 11 órakor az a hír érkezett.

¹ Folytatása „A cs. és k. 31. gyaloghadosztály a Belchatów melletti ütközetben” című cikkemnek. (*Hadtörténelmi Közlemények* 1932. évf. 64. és k. II) A használt forrásmunkák ugyanazok, mint 1932. évi cikkemben.

hogy a 27. hadosztály Gomolint, az 1. gárda tart. hadosztály Kozierogit elfoglalta és a Petrikau elleni támadás folyik.

A 31. hadosztály parancsnoksága 11 órakor Dáni Balázs vezérőrnagyot a Putz-különítmény előnyomulásáról értesítette és utasította, hogy csoportja ezzel a különítménnyel egybehangozón, délután 1 órakor kezdje meg az előnyomulást Lekawa-Zawadow ellen.

Felix vezérőrnagy 11 óra 45 perckor értesítést kapott a Dáni csoport előnyomulásáról és útasított, hogy délután 2 órakor a Bukowa—Borowa közti területre nyomuljon és e célból a tűzérsegi előkészítést azonnal kezdje meg.

A menetcélok estig, jelentéktelen harcok között mindennütt elérték, csak a Borowahegyet védte az orosz majdnem virradatig.

Az ellenségről éjszakáig annyi tudódott ki, hogy nagy erők málhájjal együtt már 14-én megkezdték a visszavonulást.

December 16.

Erre a napra a 2. hadsereg parancsot kapott az erőteljes üldözésre, de tekintettel kellett lenni arra, hogy ellenlökések ne történhessenek, tehát az előnyomulás ne túl laza alakulatban és állandóan harcra készen történjék. A 31. hadosztály részére menetcélnak a Zerechowa—Lubien vonalat jelölték ki és az indulást reggel 7 órára állapították meg.

Ennek értelmében a Dáni-csoportnak Zerechowába, a Felix-csoportnak csapatai zömével Tomanowa, 1 zászlóaljjal pedig Lubien felé kellett előnyomulnia.

A hadosztály számára kijelölt menetcélok a Luciaza-patakon túl feküdtek, mely ezeket merőlegesen kereztezte. Mint-hogy a tél eddig enyhe volt és az utóbbi időben sok eső esett, valószínűnek látszott, hogy a patak medrén, mint az a térképről is látható volt, nehezen lehet átgázolni és ezért a rendes átjárók jelentősége emelkedik. Így tehát számolni lehetett az-zal, hogy az orosz hátvédek a keleti parton ellenállnak és ezért valószínűleg lerombolták az ottani néhány hidat.

Az indulás tehát két dandároszlopban a Wilkoszevice-és Str. Wies-nél levő átjárók irányában kezdődött meg. Északi oldalvédül Rozprzán át Lubien irányában Varga századost rendelték ki a 32. gyalogezred 1 zászlóaljával és 1 tűzérszakasszal. Az oroszok mozdulataitól is tulságosan igénybe vett utak az eső következtében olyan állapotban voltak, hogy a gyors üldözést lehetlenné tették, a Felix-oszlop elővédje mégis már d. e. 11^h 30-kor elérte a Volwark—Jadwinow-ot a Luciaza lejtő nyugati szélén. A pataktól keletre levő dombokon vonatok és erősebb kozákosztagok voltak láthatók. Az elővéccdel lovagló hadosztályparancsnok utasítására egy üteg azonnal tüzelni kez-

dett és a hadosztály lovasság 15-én parancsot kapott, hogy északra kanyarodva a visszaözlő, látszólag meglepett oroszok közé vágasson. Ennek a parancsnak teljesítése nem úgy történt, mint kellett volna. A lovasok vakmerő rajtaütése hiányzott. Ennek a szép pillanatnak merész kihasználása, — amikor az ellenséget a meglepő ágyútűz alig 2000 lépés távolságban zavarba hozta -- legszebb babérokat hozhatta volna a derék huszároknak. A hiba csupán a néhány nappal előbb bevonult parancsnokban rejlett. Míg az elővéd az üteggel a magaslaton volt, a Felix-oszlop főcsoportját azonnal Str. Wiesnek irányították, hogy a lejtőn át elérje a tulsó part szegélyét, ez azonban meghiusult, mert az átkelő pont erős lövegtűzbe került és a híd le volt rombolva.

A Dáni-oszlop meglehetősen visszamaradt, csak délután 3^h-kor érte el elővédje Wilkoszewicet. Ennek a kellemetlen kérésnek oka az volt, hogy a hozzá beosztott nehéz tűzérség ismételten elakadt, úgyhogy sokszor a gyalogságnak kellett támogatólag közbelépnie. Ennek következtében a hadosztályparancsnokságnak az volt a szándéka, hogy a nehéz tarackosztályt hátrahagyja.

Az oszlop további előnyomulása is erősen késett, mert a három híd, melyen át kellett vonulnia, hogy Mierzynbe érhessen, annyira át volt fűrészelve, hogy lehetetlen volt az átvonulás rajtuk, ezenfelül erős ágyútűz árasztotta el a terepet és Mierzyn széléről heves puskatűz érte az elővédet.

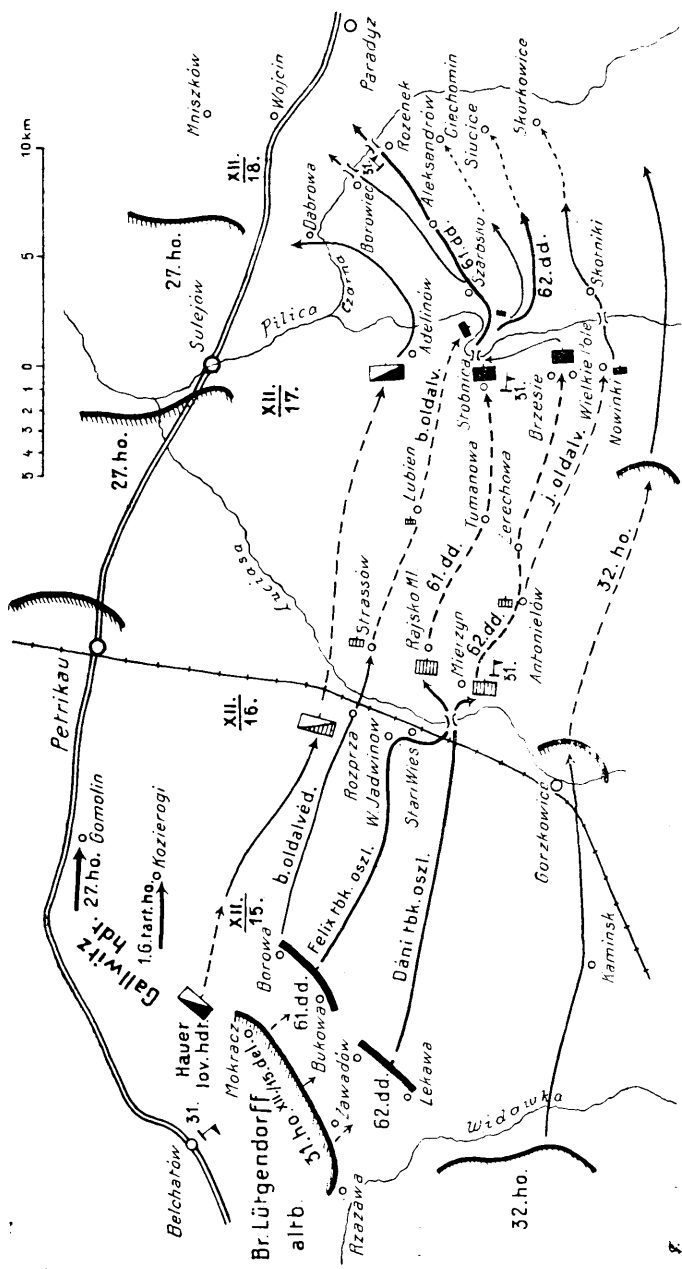
A támadásra vezényelt pompás bosznia-hercegovinai 3. gyalogezred — támogatva a gyorsan tüzelő állásba ment tűzérsegtől — heves támadással elfoglalta Mierzynt.

Közben besötétedett; a kijelölt menetcélok még több mint 10 km. távolságban voltak, a hidak helyreállítása még folyt, ennél fogva a hadosztályparancsnok elhatározta, egy a helyzetnek megfelelő megháló rendelkezés kiadását. Ennek alapján a Felix-oszlop zömének Rajsko-Ml.-ban, az oldalvéd zászlóaljnak, mely Rozpranál átlépte a vasutat és kozákokkal vívott harcok után a lejtőn át Lochynskiig előnyomult, Strassowban kellett hálnia. A Dáni-oszlopból a bosznia-hercegovinai 3. gyalogezredet Antonielowig tolták előre, az oszlop zömét pedig Mierzynbe vonták össze. — Éjjel 11^h volt, mire a csapatok végre nyugalomhoz jutottak.

A 31. hadosztálytól balra a Hauer-lovashadtest a Felix-oszlop bal oldalvéd zászlóalja mögött elterülő terepre érkezett.

A Gallwitz-hadtestről estig csak annyit tudtak, hogy az a Pilica felé és Sulejowtól délre előnyomulóban van.

Igy végződött az üldözés első napja, vagyis a kijelölt menetcélokot nagyjában elérték.

I. vázlat. A 31. gyaloghadosztály üldözömenetei (1914 december 15—18)

December 17.

A német 9. hadsereg egész arcvonala előit visszavonulóban volt az ellenség. Mackensen elrendelte, hogy négy hadtest közvetlen keleti irányban kezdje meg az üldözést, míg a balszárny négy hadteste a Bzurán keresztül fogott hozzá az üldözéshez.

E hadsereg déli szárnyán a Frommel-lovashadtestnek kellett az orosz hátra támadnia. „A helyzet” — így szól a parancs — „a hadtest elszánt, gyors és vakmerő fellépését követeli.”

17-e folyamán azonban kitűnt, hogy a hosszú téli éjszakák kihatásával az ellenségnek sikerült mindenütt észrevétlenül visszavonulnia. Az esőzések és a ködös idő miatt a légi felderítés lehetetlenné vált. Az ellenséggel való érintkezés a 9. hadseregnél teljesen megszakadt. A Frommel-lovashadtest nem jutott túl a gyalog hadosztályokon.

A Wojsch-hadsereg kelet felé irányuló továbbt üldöző harcainak keretében a IV. hadtestnek 17-én az volt a feladata, hogy egyelőre elérje a Pilica tulsó partján levő magaslatokat és pedig a 31. hadosztállal a Szarbsko—Dabrowa—Stara vonalat, a 32. hadosztállal pedig a Skotnikitől keletre eső magaslatot. Ehhez a 31. hadosztálynak lehetőleg korán reggel ki kell erőszakolnia az átjárást Stobnikánál. A 32. hadosztály virradatkor támadást színel és Skolnikinél megkísérli az átkelést.

A 31. hadosztály két dandároszlopban reggel 7 órakor a Lubien—Tumanowa vonalról nyomul előre; 1—1 zászlóalj 1—1 tüzérszakasszal alkotta az északi, illetve déli oldalvédet. Menetcélul egyelőre a Wielkie Pole—Brzezje—Stobnice vonalat, tehát a nyugati Pilica partot jelölték ki.

A hadosztály lovasságából, amely az oszlopok részére történt vezénylések után a hadosztályparancsnok rendelkezésére állott, ¹/₂ századot Stobnicára küldték előre azzal a parancssal, hogy ezt a pontot tartsa és erőteljes felderítést végezzen a Pilicán túl. Ez a század elűzött néhány kozák járőrt a Pilica partjáról és jelentette, hogy az oroszok által használt öt híd állítólag (foglyok vallomása szerint) lerombolásra van előkészítve, továbbá, hogy a Stobnicától közvetlenül keletre eső magaslat meg van szállva. Jelentette továbbá, hogy a Varga százados parancsnoksága alatt álló II/32. baloldalvéd zászlóalj, a fél lovas szakasszal egyetértve megtámadja az ellenséget.

12^h 30^l-kor, amikor a hadosztályparancsnok a Felix-oszlop elővédjével a Stobnica melletti magaslatra érkezett, kiadták a további rendelkezéseket a Pilicán való átkelésre, oly értelemben, hogy az elővédeknek el kell érniök a Pilica keleti partját, még pedig a Felix-oszlopnak a Dabrowkától közvetlenül nyugatra levő magaslatokat, a Dáni-oszlopnak pedig Skolnikit. Ha az ellenség ezzel a támadással szemben váratlan ellenállást

tanúsítana, az átkelést a Dabrowkától nyugatra eső Pilica-kanyarulatnál kell kierőszoakolni.

Az ütközet lefolyása ez volt. A Felix-oszlop elővédje megtámadta a folyó tulsó partján levő lövészárkokat Dabrowka irányában. Tüzérségünk úgy támogatta egyelőre a támadást, hogy három ellenséges üteget hallgattatott el, melyek Stobnica környékére működtek és tűzbe fogta az ellenséges állásokat Szarbskonál és tőle délre. Ezalatt helyrehozták a felgyújtott hidat Stobnica—Zimantownál.

A Dáni-oszlop jobb oldalvédje jelentette, hogy Nowinkin át elérte a Pilicát, az ottani híd teljesen szét van rombolva és az ellenség tüzelése miatt csak éjjel állítható helyre. A Dáni-oszlop elővédje elérte a Pilicát és átkelésre alkalmas helyeket keresett.

Estére ezt rendelte el a hadosztály parancsnokság :

A 61. dandár (Felix) zömével Stobnica környékén, két zászlóaljjal a dabrowai magaslatokon marad ; a 62. dandár (Dáni) Brzezieben ; egy zászlóaljjal a Pilicánál marad, egy zászlóaljjal pedig arra törekszik, hogy a Pilicán túl Skotnikiig nyomuljon előre.

Az ellenségről estig megtudtuk, hogy a 19. kozákhadosztály Legnél a Pilicán át visszavonult, hogy egy 4 zászlóaljból és 1 ütegből álló különítmény Stobnicával szemben, a Tumanow-lovashadtest pedig a Pilica keleti partján áll.

A Hauer-lovashadtest este közvetlenül a 31. hadosztály északi szomszédságába érkezett a Pilica nyugati partjára, ahol meghált.

A Zymantow melletti hidat az árkász század este teljesen helyreállította, úgyhogy a 32. gyalogezred 2. zászlóalja még éjjel előnyomulhatott a Stara és Dombrowkával szembenfekvő erdő keleti szélére. A Skotnikitól nyugatra fekvő hidat az éj folyamán helyreállították, még pedig annyira, hogy a nehéz vonatok is használhatták.

A hadosztály éjjel 11^h-kor a hadtest parancsának bevárása nélkül kiadta a rendelkezést az előnyomulásra. Ezek szerint a Felix-dandár főcsapatának reggel 6^h-kor élével át kellett kelnie Zymantownál a hídon és elfoglalni a Janikow—Diabla—Gora magaslatokat ; a Dáni-dandárnak 7^h 30-kor ugyanezen a hídon kellett átkelnie és a Felix-dandárt jobbra lépcsőzetesen követnie. A Nowinkinál levő zászlóalj a 32. hadosztály megérkezése után bevonul a dandárhoz. A kijelölt terep elérése után folytatódik az üldözés kelet felé a Czarnáig, a Sincice—Klew vonal irányában.

December 18.

Az általános helyzet Lengyelország területén ez volt :

A 9. német hadsereg helyzetében a remélt kedvező vál-

tozások nem következtek be. A hadsereg balszárnyával szemben az ellenség szemmeláthatólag erősödött. Ez mindinkább amelelt szólt, hogy az ellenség arcvonalának ezen a szakaszán határozta el az ellenállást.

A Wojsch-hadsereghez tartozó 1. gárda tartalék-hadosztályt átmenetileg a Mackensen-hadsereghez osztották be. Ez a hadosztály erre a Pilica balpartján Tomaszowon át mintegy 20 kilométernyire kelet felé nyomult, minek következtében a 9. hadsereg Rawától délre, a Pilicától egészen a Visztuláig, szinte nyilegyenesen északnak tartó, majdnem 90 km hosszú vonalon állott. Az a remény, hogy az ellenséget hátbatámadással döntően le lehet győzni, meghiúsult. A nagy lovascsapatoknak sem sikerült sehohsem túljutni a maguk gyalogságán.

A Wojsch-hadsereg és a cs. és k. 1. hadsereg előtt az ellenfél veretlenül, nagy rendben vonult vissza. Ott, ahol jónak látta, kétségtelenül elég erővel rendelkezett a szívós ellenállásra. Így ítélte meg az oroszok helyzetét Wojsch tábornok. Ez a megítélés teljesen helyes volt és nagy mértékben különbözött Ludendorffétól.

A 31. hadosztálynak december 18-a igen érdekes nap volt.

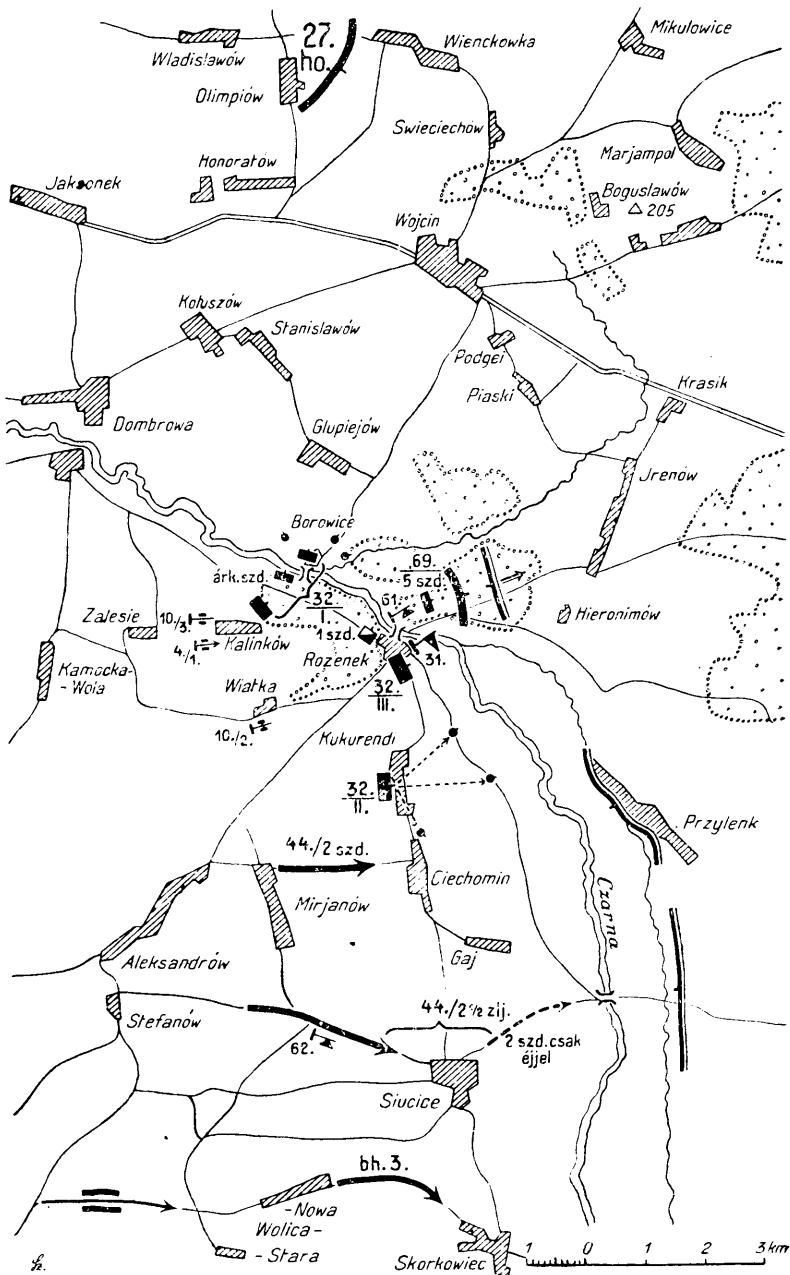
Reggel 5^h-kor érkezett meg a hadtest parancsa. Az üldözést nem keleti irányban rendelte el, mint eddig, hanem északkeleti irányban, még pedig a 31. hadosztály részére egyrészt a Kamocka—Wola—Z. O. terepben Mariampoltól keletre, másrészt pedig a Wolka Skotnicka—Wolica—Pilickowice vonalon; ehhez elsősorban a Szarbsko—Dabrowa—Starai magaslatokat kellett elfoglalnia.

Ez a rendelkezés nem változtatta meg a 31. hadosztályparancsnokság eddigi parancsait, mely csak azt az új útastítást adta ki, hogy a Janinkowice—Djabla Gorán túl csak parancsra kell előnyomulni.

Reggel 8^h 45-kor az egész 31. hadosztály a Pilica jobb partján volt; mögötte a Hauer-lovashadtest kelt át és északi irányban hatolt előre. Az ellenfél nem fejtett ki ellenállást. Déléltt 11^h-kor a hadtestparancsnokság megparancsolta, hogy az előnyomulást folytatni kell a csapatok zömével Przylenkig, az előcsapatokkal a Czarnától keletre emelkedő magaslatokra, mihelyt mindkét hadosztály elérte a Pilica jobbpártját.

A 32. hadosztály déléltt 11^h-kor még meglehetősen hátramaradt. A 31. hadosztály parancsnoka elhatározta — hogy noha a kapott parancs szerint a további üldözést csak a 32. hadosztály beérkezésekor folytassa — ezt a Czarnánál és azon-túl is azonnal folytatja, hogy az ellenségnek, ne maradjon ideje arra, hogy ennél a folyónál ellenálljon. Ezért 11^h és 11^h 10' között ezt a rendelkezést adta ki:

A hadosztály lovassága ügetve előrenyomul Rozenekig a Czarnánál, az ottani átjárót elfoglalja és felderítést végez Paradyz és Budkow irányában.

2. vázlat. A 31. gyaloghadosztály helyzete dec. 18-án este, a Czarna átkelőpontjainak elfoglalása után.

Az üldözés folytatása: A Felix-oszlop Alexandrowon át Rozenekig, előcsapatokkal félúton Rozenek és Paradyz között; a Dáni-oszlop Sincicen át a Prylek—Ciechamin—Sincice területre, előcsapatokkal a Prylektől keletre fekvő magaslatokra hatol.

A hadosztályparancsnok a Felix-oszloppal Rozenek felé ment előre.

4^h 30^l-kor délután a Felix-oszlop elérte Rozeneket, a 69. gyalogezred visszavetette az orosz gyalogságot és előrenyomult a Rozenektől keletre eső magaslatok felé.

A Rozenektől északnyugatra levő hidat Borowicenél a 32. gyalogezred egyik zászlóaljának egy része szállta meg és árkászok állították helyre.

Mialatt ez a gyors előretörés lejátszódott, a Dáni-oszlop este 6 óráig az Alexandrowo—Stara vonalig jutott és megállott. Parancsot kapott, hogy azonnal nyomuljon tovább és zömével Sincicét, előcsapataival M. Sincicét érje el.

A IV. hadtest parancsnokságától este dicsérő elismerés érkezett az üldözés alatt tanúsított kezdeményezésért, amely a 32. hadosztály bevárása nélkül történt.

Ez a hadosztály csak este 6^h-kor lépte át egyes részeivel a Pilicát Skolnikinél. Vele szemben az ellenség megszállva tartotta a Czarna jobbpartját Ruszenicénél délfelé.

A 31. hadosztály helyzetét, a sötétség beálltakor, a 2. vészlat tünteti fel.

December 19.

Az általános helyzet ezen a napon nem volt épen kedvező. A keleti főparancsnokság úgy ítélte meg a helyzetet, hogy az oroszok a Rawka és Bzura mögött akarnak megállni. Az oroszok a Visztuláig való visszavonulás tervét elejtették.

19-én a 9. hadsereg majd minden részénél heves harcokra került a sor. Este a Frommel-lovashadtest és az 1. gárda tart. hadosztály Rawatól délkeletre és délre állott. Ők jutottak keleti irányban legmesszebbre. Jobbra tőlük a cs. és k. 2. hadsereg majdnem 15 km-rel hátrább volt. A cs. és k. 1. 4. és 3. hadseregnél az üldözés megszűnt. A csapatok nagyon kimerültek az utóbbi napok meneteitől, melyek legtöbbször úttalan utakon, igen nehéz terepen át folytak.

A 2. hadseregnek — felsőbb utasításra — 19-re az volt a terve, hogy amennyiben az ellenfél a Obszowice—Paradyz—Radoszice vonalon védőállásban volna, a hadtestek vele szemben beássák magukat. Támadást egyelőre nem terveznek. Inkább a harcvonalegendő erővel történő elfoglalását és a főerő összegyűjtését a kijelölt területek északi részében rendelték el. Ha azonban az ellenség visszavonulna, a főerőknek északkeleti irányban kell előnyomulniok.

Evégből előnyomulási területeket jelöltek ki számukra, igen messze eső menetcélokkal.²

A fentiek alapján a hadtest rendelkezése arra ítasította a hadosztályokat, hogy a balszárny mögött erős tartalékokat tartsanak készen. Az esetleges további előnyomulásra, melyet azonban még külön rendeltek volna el, a hadosztályok részére kijelölték a mozgási irányokat és pedig a 31. és 32. hadosztály között a következő vonalat: a Sincice—Butkowtól északkeletre eső híd stb.

Még 18-án este elrendelte a hadosztályparancsnokság, hogy 19-ére a 61. dandár szállja meg előcsapataival a Czarna átjárókat Rosenek és Borowiecnél, a 62. dandár pedig egyelőre szorítkozzék arra, hogy tartsa Czarna—Ciech—Ciecomin vonalát.

Reggel 5^h-ig jelentették a hadosztályparancsnokságnak, hogy a hátramaradt 62. dandár a 41. gyalogezreddel éjfél után elérte Sincicét, a 3. bosnyák gyalogezred pedig hajnali 2^h-kor Skorkowicét és a tőle keletre eső magaslatot.

Ebben az időben új hadtestparancs érkezett, mely szerint a hadtest délelőtt 10^h-kor a Czarna balpartján előnyomulásra készen áll és pedig a 31. hadosztály Sincice és Rozenek között, 2 gyalogezreddel tartalékban a balszárny mögött.

Ennek következtében a hadosztályparancsnokságnak módosítania kellett eredeti rendelkezését olyanformán, hogy a 61. dandár állásait megtartja, míg a 62. dandár a 32. hadosztály által történő felváltása után, Kamocka-Wola körül gyülekezik.

Napközben megállapították, hogy az ellenség az erdő szabad térségein beássa magát és gépfegyvereket helyez el állásaiba; a Prylek melletti völgy lejtőjét is erősen megszállta az ellenség. Az orosz tűzérség felváltva lötte Rozeneket és Ciechomint. A Dáni-csoport tűzérsége ellenséges tűzben állott s emiatt nem tudott elindulni. A dandár azon részei, amelyeket a közeledő 32. hadosztálynak kellett felváltania, csak a sötét-ségben hagyhatták el állásaikat.

A 27. hadosztály elérte Swiecechow-Wojcint; a vele való összeköttetést a 32. gyalogezred $\frac{1}{2}$ zászlóalja állította helyre. A Hauer-lovashadtestről az az értesítés érkezett, hogy észak felé vonul.

A hadtestparancsnokság által elrendelt készenlét állásokban töltötték az éjszakát is a csapatok.

December 20.

Általános helyzet. A 9. hadseregnél csak arcvonaltámadások folytak, de jelentékenyebb előnyöket nem eredményez-

² Részletesebb adatokat nem közlünk, minthogy kívül esnek ennek a cikknek keretén.

tek. A szárnyon a Gerock-hadtest és a Frommel-lovashadtest messze előretolt állásaikat nem használhatták ki, mert dél felől veszély fenyegette őket is. A Frommel-lovashadtestnek dél felé kellett arcélét fordítania. Hindenburg hadereje és a Conrad parancsnoksága alá tartozó hadseregek között hézag keletkezett.

Kelet főparancsnoka a német 9. hadsereg jobbszárnyát az üldözés alatt a Pilica északi oldalán tartotta. Conrad pedig a Wojsch-hadsereg balszárnyát Opoczno irányította. Most már megakadt az üldözés a Wojsch-hadsereg részéről, melyet meggyengített az 1. gárda tartalék hadosztály elvezénylése.

Wojsch Opoczno irányából orosz ellentámadásokat várt a cs. és k. 2. hadsereg ellen. Kérte tehát, hogy adják vissza az 1. gárda tartalék hadosztályt, hogy azzal a Pilicán át dél felé az oroszok oldalába törhessen. Minthogy azonban ez a 9. hadsereg déli sarokpillérét alkotta, a kérést nem teljesítették.

A cs. és k. hadsereg egész arcvonalán teljesen megállott az üldözés.

A 20.-ára szóló támadási parancs már 19-én éjfél felé megérkezett és így szólt:

„A hadtest holnap reggel 8^h-kor a Czarnán keresztül támad; az ellenséges utóvédek visszavetése után a Czarna jobbpartján folytatja a támadást, még pedig az előcsapatokkal egészen a Drzewieckaig; a 31. hadosztálynak egyelőre a Solec—Paradyz vonalat kell elérnie.“

Ezt a rendelkezést a hadseregparancsnokság abban a feltevésben adta ki, hogy az ellenség hathatós ellenállást nem fog kifejteni. Ez a nézet teljes ellenmondásban volt a hadosztályparancsnokság felfogásával, mely utóbbi a következő útastást adta ki:

Felix vezérőrnagy a 61. dandárral és a 44. gyalogezreddel az egész hadosztálytüzérség támogatása mellett, a szemben levő ellenséget a Ciechomin-Piaski térből előnyomulva megtámadja. A 3. bosnyák gyalogezred a hadosztály tartaléka.

A 27. hadosztálytól reggel értesítés jött, hogy északról átkarolva fog támadni, ennél fogva nem biztosíthatja a 31. hadosztály északi oldalát. A 32. hadosztály 64. dandárja értesítést küld, hogy délelőtt 10^h-ig 3 zászlóalj állépte a Czarnát és pedig a legészakibb zászlóalj Sincicetől északkeletre, de a további előnyomulás az erős tűz miatt csak lassan halad.

A Felix-csoport támadását, a tüzérségi előkészítést megakadályozó sűrű köd miatt, egy órával (9^h) el kellett halasztani. A jobbszárny támadása a 69. gyalogezred előretörése folytán némi előnyt ért el. Krasik—Irenow ellen a csapatok előnyomultak és déltájt elfoglaltak néhány tanyát és erdőrészt. Az a jelentés, hogy Krasik és Irenow elfoglaltatott, nem volt helytálló, mert a csapatok csak a helység előtt fekvő néhány tanyát érték el.

A hadosztály lovassága, melyet a reggeli órákban Wojcinen át kiküldöttek, hogy a 27. hadosztállal állítsa helyre az összeköttetést, ezt megtette és utána a kapott parancs szerint Mariampol felé végzett felderítést. Erős ellenséges állásokat állapított meg. Délután 1^h-kor a hadtest-tartalékot a hadtestparancsnokság alá rendelik. Utasítást kapott, hogy Kalinkowon át Borowiecre iuduljon el.

A két dandárparancsnoknak és a 3. bosnyák gyalogezred parancsnokának a következő parancsot kézbesítették :

„A Felix-csoport Krasik birtokában útban van Irenow elfoglalására. Dáni vezérőrnagynak, miután a 3. bosnyák gyalogezred 2 zászlóaljával megerősítette a harcvonalat, balszárnyával az országút mentén, jobbszárnyával Glupiejow „O“-betűje felett kell végrehajtania a támadást. A 3. bosnyák gyalogezred $1\frac{1}{2}$ zászlóaljja Wojcinen át biztosítja a hadosztály balszárnyát, míg a másik félzászlóalj mint tartalék Glupiejowban marad.

Délután 3^h 10^l-kor Felix vezérőrnagy jelenti, hogy Krasik nincs elfoglalva, csak a tőle nyugatra fekvő házcsoport.

A változott helyzet és az előrehaladt idő miatt, a 3. bosnyák gyalogezred Irenow elleni támadását elejtették. Az ezred zömének Kalinkow és Wialkára éjjeli szállásra kellett vonulnia, csak egy fél zászlóaljnak kellett Wojcinben maradnia, a Felix-csoport bal oldalvédjeként.

Felix vezérőrnagy azt a parancsot kapta, hogy a sölétség beálltával a támadást szüntesse be és az elért vonalat műszakilag erősítse meg.

A hadosztály lovassága délután 5^h-kor jelentette, hogy a Felix-csoport északi szárnya Wojcin és Krasin között az országútnál van ; a hadosztálylovasság 1 km-nyire az ellenség által megszállt Mariampoltól az erdő szélén áll, a 27. hadosztállal, melynek bal szárnya Swiecechownál van, az összeköttetés helyre van állítva.

December 21.

Mindent egybevéve a 9. hadsereg ezen a napon sem jutott döntő előnyhöz. Időközben a balszárnyon a helyzet nem alakult kedvezően. Az ellenfél a Pilicától jobbra annyira megerősödött, hogy a Frommel-lovashadtestnek az átkelés dél felé nem sikerült és a már a Pilica jobbpartján álló Hauer-lovashadtestet és a Gallwitz-hadtestet nyugat felé visszanyomta. Ezáltal a cs. és k. 2. hadsereg északi szárnya annyira megnyult, hogy a 9. hadseregnek a Pilica-sávnál majdnem 30 km-nyi oldalállást kellett védenie.

A 31. hadosztályhoz 20-án éjjel 11^h-kor a következő hadtestintézkedés érkezett : „A támadást be kell szüntetni és az elért állásokat szívós ellenállásra berendezni. A 3. bosnyák gya-

logezredet és 1 szakasz lovasságot 8^h-kor reggel Wojcin-Honoratownál a Gallwitz-hadtest rendelkezésére kell bocsátani.“

Dél előtt 10^h felé a hadtestparancsnokság tudtul adta, hogy amennyiben az ellenség nem hátrál, a frontszakaszok eltolása fog bekövetkezni úgy, hogy a 31. hadosztály a Rozenek—Mniszkow szakaszt fogja valószínűleg megkapni.

Erre a felvilágosításra a dandárparancsnokok útasítást kaptak, hogy az új szakaszokat vizsgálják meg és pedig a 61. dandár Wojcinig bezárólag, a 62. pedig az észak felé csatlakozót; a tüzérdandárparancsnokságnak a tüzérállásokat kellett szemügyre vennie.

A Gallwitz-hadtest alá rendelt 3. bosnyákgyalogezredtől déli 12^h-kor jelentés érkezett, hogy 2 zászlóaljjal megszállta a Podgaj³ és Swieciehow közti szakaszt, 1 zászlóalj tartalékként marad Olimpiownál. A lovasszakasz az összeköttetést tartja fenn a 27. hadosztállyal.

A Gallwitz-hadtestről annyit tudtak, hogy az orosz ellentámadás folytán helyzete válságosra fordult.

Az arcvonalon most már mindkét oldalon gyalogság volt egymással szemben. Az orosz tűzéréség egész napon élénken tűzelt. A mi tűzéréségünk csak gyengén viszonzozhatta a tüzet, mert kevés volt a lövésze.

A hadtest nehéz helyzetével számolva, a hadsereg elhárította, hogy a 31. hadosztálytól délre álló 32. hadosztályt felváltja a XII. hadtest. A felváltott 32. hadosztálynak az északi Czarna-parton a Dabrowa—Kotuczow—Jaksonok térben kellett a 2. hadsereg rendelkezésére készen állnia.

A 31. hadosztály részére a hadtesttől délután 4^h 45^l-kor csak az az intézkedés érkezett, hogy részére nem az előbb kijelölt szakaszt, hanem a következőt jelölte ki: Déli határ a Stara—Sincice vonal. Északi határ a Wladyslawow—Mikulowice vonal bezárólag; a déli szárny külön a Czarna bal partján.

Az útasítást kiegészítette az az értesítés, hogy a Gallwitz-hadtestnek átengedett csapatok visszakerülnek a hadosztály kötelékébe.

A hadosztályparancsnokságnak így útasításokat kellett kiadnia az új csoportosításra. Ezek így szóltak: XII. 22-én reggel 7^h-ig a következő elhelyezkedést kell keresztül vinni: Félix vezérőrnagy szakasza (61. dandár és 4 üteg) Sincice déli szélétől a Glupiejow és Irenow közti erdőcskéig bezárólag, Dáni vezérőrnagy szakasza (62. dandár és 3 üteg) északra csatlakozva a Wladislawow—Mikulowice közti útig bezárólag.

Még este megérkezett a nehéz tarackos osztály a hadosztály körletébe.

³ Wojcintól közvetlenül délre.

December 22.

Ez a nap a 9. hadseregnek kisebb sikereket hozott, de ellentámadásokat is. A következő napokban semmiféle változás se történt. A december 24-i karácsonyestre hírszerzők és foglyok általános, nagy orosz támadást jeleztek, mely Lengyelországban elmaradt, a Kárpátokban és Keletporoszországban azonban bekövetkezett. Hó, köd, feneketlen sár, enyhe idő és rövid sötét nappalok nehezítették meg a mozgást és a tűzérés eredményes működését. A harc lassan-lassan elült; csak a 9. hadsereg déli szárnyán és a Wojsch hadsereg északi szárnyán a Pilicánál folyt még.

A felváltott és északra elvonult 32. hadosztály 22-én a IV. hadtest kötelékéből kivált és a Gallwitz-hadtesthez került, úgy hogy a IV. hadtest kötelékében már csak a 31. hadosztály maradt. Ezt sem lehetett rendelkezési egységnek tekinteni a hadtestparancsnokság szempontjából, minthogy megerősített állásban állt szemben az ellenséggel.

A 31. hadosztálynál jelentősebb esemény nem történt.

A hadosztályhoz északon csatlakozó 27. hadosztály 54. dandárja jelentette, hogy hajnalban megtámadták, de a támadást véresen visszaverte.

23-án az állások tartása volt a feladat.

December 23.

Déltájt a 2. hadsereg parancsnoksága közölte a IV. hadtesttel, hogy a Wojsch-hadsereg december 25-re általános támadást tervez. Alapos felderítést, tűzérési előkészítést és az erők csoportosítását rendelte el a hadseregparancsnokság.

Minthogy a IV. hadtest ebben az időben csak a 31. hadosztállyal rendelkezett, mely megerősített állásban volt az ellenséggel szemben és az arcvonalból erőket kivonni nem lehetett, tűzérési előkészítéshez lövészer nem volt elegendő, nem rendelt el semmit. A hadtestparancsnokságnál éppen jelenlévő hadosztály vezérkari főnököknek odaadták másolatban a hadseregparancsnokság utasításait.

A hadosztálynál menetalakulatokat, akkor érkezett, még igen kezdetleges és kis öblű aknavetőket osztottak ki, a nehéz tarackos osztály tüzelő állást foglalt el, a tüzer lövészer, amennyire lehetett kiegészítették és kiegyenlítették.

December 24.

Ezen a napon, mint az előzőn is, nyugalom uralkodott az arcvonalon. A hadtestparancsnokság a hadsereg intézkedést, mely december 25-re a 32. hadosztály és a Hauer-lovas hadtest támadását rendelte el és a IV. és XII. hadtest részére

parancsot tartalmazott támadás kezdésére, ha ettől siker remélhető, szösz szerint közölte a 31. hadosztálllyal.

10^h-kor este adták ki a hadosztály intézkedését, mely így szólt: A 31. hadosztály tartja állását és támadásra kész abban a pillanatban, amikor attól siker remélhető. Ecélből felderítés történjék nagyobb osztagokkal éjjel és hajnalban; ha a támadás megindul, a cél az, hogy a Felix-csoport Rozenekből Paradyz felé, a Dáni-csoport Honoratowból Mariampol felé törjön. A tüzérség készítse elő a támadást és evégből a nehéz tarackos üteg Olimpiownál foglaljon tüzelő állást.

December 25.

A Wojsch-hadsereg északi szárnyán és a 9. hadsereg déli szárnyán, a harcok a karácsonyi ünnepeken tovább folytak. Az a terv, hogy a Frommel- és Richthofen-német lovas hadtestek a Pilica déli partjára nyomuljanak előre az ott még ellenálló ellenség oldalba támadása céljából, nem került kivitelre, mert az itt harcba vetett poseni népfelkelő hadtest a lovaság részére nem tudta az átkelést megnyitni. Közben Tomaszowtól délre a Gallwitz-hadtest osztrák-magyar csapatait (27. és 32. hadosztály) annyira megerősítették, hogy 25-én újból megkezdték a támadást. Változó harcokban sikerült nekik Tomaszowtól délkeletre előbbre jutni.

A 2. hadsereg parancsnoksága elrendelte, hogy a 35. hadosztályt — a 69. dandár, 1 ágyús üteg és a tarackos osztály kivételével, melyeknek a kijelölt szakaszt továbbra is tartaniok kellett — úgy kell Jaksonek terébe, tehát a 31. hadosztály bal szárnya mögé eltolni, hogy az ellenség ezt a mozdulatot észre ne vegye.

Új helyére gyalogságával este 7^h-kor, tüzérségével éjjelkor érkezett meg.

A hadosztálynál ez a nap nyugodtan telt el.

Este 10^h-kor a következő hadtestrendelkezés érkezett dec. 26-ra: „A hadsereg északi szárnyával kezdődően támadni fog, még pedig a Gallwitz-hadtesttel a német csapatokhoz csatlakozva. A 27. hadosztály jobbszárnya Kozienin—Slawnoig nyúlik.

„Lütgendorff altábornagy a 62. és 70. dandárral foglalja el a Pöplawy—Krasik északi vége közötti vonalat és ehhez az ellenséges állás legközelebbi részeire a támadást már reggel kezdje meg. A további előnyomulás azután már a 27. hadosztálllyal egytértésben történjék.“

„A Félix-dandár tartja szakaszát és reggel 7^h-től közvetlenül a hadtest rendelkezésére áll. Csak a harc folyamán, ha az ellenség hátrálna, tolja előrébb valamivel a Czarna északi partján álló csapatait a Lütgendorff-csoporttal egytértésben“.

Ez a rendelkezés annyiban módosult, hogy a hadsereg-

parancsnokság elrendelte, hogy a IV. hadtest csak akkor támadjon, ha a hadseregparancsnokság elrendeli.

December 26.

A 9. hadseregnél a helyzet változatlan. A Wojsch-hadsereg megkezdte a támadást. A XII. hadtest 35. hadosztályának maradványát — egy ágyúosztály kivételével melynek állásában okvetlen meg kellett maradnia — a 31. hadosztály északi szárnya mögött eltolták és a IV. hadtesthez tartalékul osztották be.

A Gallwitz-hadtestnek az volt a szándéka, hogy a támadást egyelőre a 32. hadosztály kezdje meg. Ehhez kellett a továbbiak folyamán a tőle jobbra álló 27. hadosztálynak csatlakoznia.

A 32. hadosztály délig a Potok—Bratkow vonalig (arcvonal délkeletre) jutott előre, mikor orosz részről Mniszkownál ellentámadás kezdődött a 27. hadosztály ellen.

A hadosztályparancsnokság éjjel $\frac{1}{4}$ 1^h-kor adta ki a parancsot a támadásra. Lényegesebb tartalma ez volt: „A Lütendorff-csoport (62. és 70. dandár) megtámadja a szembenálló ellenséget és el kell érnie a Poplawy—Krasik vonalat. A támadás megkezdésére parancs jön. A Felix-csoport tartja állását és reggeli 7 órától közvetlenül a hadtest rendelkezésére áll.”

„Reggel 8^h-kor támadásra vannak csoportosítva: Dáni vezérőrnagy a 62. és a bosnyák 3. gyalogezreddel; irány a Wojcintől északra levő erdőn a 205 magaslati pont felé. Salmon ezredes a 44. gyalogezreddel és a 63. gyalogezred 1. zászlóaljával délfelé csatlakozva a Dáni-csoporthoz, Krasik és Irenow északi része ellen, előbb támogatja a Dáni csoport előnyomulását.”

„Hadosztálytartalék a 63. gyalogezred két zászlóalja a Honoratowtól nyugatra levő erdőben. A csoportok összes tűzérsege hajnalhasadtával előkészíti a Dáni-csoport támadását.”

Délig annyit tudtunk, hogy a 27. hadosztály déli szárnyát támadják az oroszok és az orosz nehéz tűzérség délelőtt 10^h-től Wojcin- és Swieciechowra irányítja tüztét.

A 27. hadosztálytól délelőtt 11^h 15'-kor érkezett meg a támadási intézkedés, mely szerint a balszárnyról a 32. hadosztály támad. Ha ez a hadosztály túlhaladt a 27. hadosztályon, a 27-nek is előre kell mennie.

11^h 30'-kor a Gallwitz-hadtest közölte, hogy az oroszok Mniszkowot ($2\frac{1}{2}$ km-nyire a 31. hadosztály északi szárnyától) támadják. Kéri a 31. hadosztályt, hogy támogassa a 27. hadosztályt.

Déli 12^h-kor a hadtest közölte, hogy a támadást a kiadott intézkedés alapján hajtsák végre; evégből a Mniszkow elleni

orosz támadást a tüzérség küzdje le és utána megkezdődik a támadás.

12^h 30^l-kor a hadosztályparancsnok elrendelte, hogy „Az oroszok Mniszkow elleni támadását ellentámadással fogom vizsgonozni, melyre a már kiadott hadosztályintézkedés irányadó. A Dáni-csoport azonnal megkezdí a támadást, a Salmon-csoport pedig a helyzetnek megfelelően.“

„Az északi szárny tüzérsége támogatassa a 27. hadosztályt az ellene intézett támadás leküzdésében.“

„Részletes útasítások a tüzérdandárparancsnok részére külön adatnak ki.“

A 27. hadosztály erről értesítést kapott és felhívták, hogy szintén nyomuljon előre.

Mínhogy ennek a hadosztálynak helyzetéről újabb hírek nem érkeztek, 3^h-kor a hadosztály lovasság útasítást kapott az összeköttetésre és a helyzet felderítésére.

A hadosztálytartalék útasítást kapott, hogy a hadosztályparancsnoknak a harc idején való tartózkodási helyéhez közel, a Honoratowtól nyugatra fekvő erdőszélig nyomuljon előre (4^h délután).

Ez időtájt jelentette a 27. hadosztály 54. dandárja, hogy nem nyomulhat előre, mert csak 1100 puskája van és a szemben levő ellenség állítólag nagyobb számú.

Ennek a tétlen magatartásnak következtében a 3. bosnyák gyalogezred északi szárnyát egy orosz zászlóalj átkarolta és megtámadta, miert is az ezred arcvonalát részben el kellett hajlítani.

A Dáni-csoportnak, mely lassú előnyomulásban volt, a a hadosztálytartalékból 1 zászlóaljat bocsátottak rendelkezésre (4^h 30^l délután). Dáni vezérőrnagy utasítást kapott, hogy a 205 magaslati ponttól Krasikig terjedő vonalon túl ne menjen előre, míg a 27. hadosztály nem megy szintén előre. Ehhez a csoporthoz beosztottak még egy árkász századot, hogy Swiechowtól keletre levő kis kúpon támaszpontot létesítsen.

Ez a csoport este 7^h 15^l-kor még folytatta a támadását, de a jól védett és műszakilag erős állás elfoglalása a 205-tel jelzett magaslat egész hátán még nem sikerült.

Egész éjszakáig állt szemben a Salmon-csoport a közeli jól beásott ellenféllel.

Az este támadó csapatok helyzetét a 3. vázlat mutatja.

December 27.

A 9. német hadseregnél még mindig remélték, hogy a szívósan ellenálló ellenfél az állandó nyomásnak engedni fog. A teljes létszámra emelt orosz gyalog tömeggekkel szemben német részről már csak gyenge keretek állottak.

A Wojsch hadseregnél az északi szárnyon 26-án estéig a helyzet válságosra fordult. Nemcsak a 27., hanem a 32. hadosztály északi szárnyát is egy erős orosz csoport támadta meg.

A Frommel- és Richthofen-lovashadtest beavatkozása ismét elmaradt, mert a poseni népfölkelők a Pilicán való átkelest még mindig nem tudták szabaddá tenni részükre.

A 2. hadsereg parancsnoksága ennek következtében 27-re elrendelte, hogy a Gallwitz-hadtest verje vissza a 32. hadosztály északi szárnya ellen intézett támadást, a 10. hadtest pedig a szemben megtámadott 27. hadosztályon könnyítve 27-én folytassa támadását.

Ezen utasítás alapján a IV. hadtestestparancsnokság 26-án este elrendelte, hogy: „A hadsereg a támadást folytatja. Lütgendorff altábornagy a Glupiejow-Irenow és Honoratow-Mariampol északi vége közötti vonalon álló gyalogsággal, a Paradyz—Sulejow országút és Czarna közt álló tábori ütegekkel, a tőle északra álló nehéz tarackos üteggel és a ma beosztott 10 cm. gyorstüzelő tarackkal elfoglalja és tartja a 205 magaslati pont-hoz tartozó magaslatot Mariampoltól nyugatra és a tőle délre terjedő arcvonalat Piaski keleti végéig.”

„További előnyomulás a Poplany—Krasik vonalig a 27. hadosztállyal egyetértésben történik.”

Közvetlenül éjfél előtt Lütgendorff altábornagy december 27-re elrendelte, hogy: „A Dáni- és Salmon-harccsoportok még éjjel folytassák támadásukat a 205 magaslati pont és Krasik közötti területre. Az azután elért vonalat műszakilag meg kell erősíteni.”

„Ezen a vonalon, erős tartalékokat választva ki, Dáni vezérőrnagy a bosnyák 3. gyalogezred 2 zászlóaljával, a 62. gyalogezreddel és a 63. gyalogezred 1. zászlóaljával a kezében tartja 205—Boguszlawow közötti magaslatot; a Salmon-csoport csatlakozva az előbbihez, Krasikot tartja egész a harcász háttáráig, vagyis Glupiejow—Irenow déli széléig.”

„A 3. bosnyák gyalogezred északi zászlóalja a 35. hadosztály kötelékébe kerül és biztosítja a 31. hadosztály északi oldalát.”

„Az összes tüzérség utasítást kapott, hogy a fent említett vonal elérését és megtartását támogassa.”

A 35. hadosztálytól reggel 6h-kor értesítés jött, hogy a hadosztályparancsnokság a 69. dandárral, a bosnyák 3. gyalogezred egy zászlóaljával, 4 ágyús- és 3 tarackos-üteggel, a Lütgendorff-csoport északi oldalát fogja védeni és ezenkívül támogatnia kell a 27. hadosztályt is. Evégből a bosnyák 3. gyalogezred zászlóalja a Swiecechowtól délkeletre levő állásában marad. A 69. dandár a Wladyslawowtól nyugatra levő erdőnél készen áll kelet felé való előnyomulásra. A tüzérség a Lütgendorff-csoportot támogatja.

A Lütgendorff-csoport támadása az erősen megszállott és műszakilag megerősített állások ellen, ha lassan is, szakadatlanul haladt. Délután 2^h-kor a Dáni-csoport nehéz támadásban van a 205-ös magaslat ellen. A Salmon-csoport balszárnya döntő előnyomulásban van a Boguslawowi erdőcske ellen.

A hadosztálytartalékot előrevonják Honoratowba.

Ezalatt egy 4 zászlóaljból álló csoport Stutz 3. bosnyák gyalogezerdbeli ezredes parancsnoksága alatt, a 205-ös magaslati ponttól 1 km-nyire nyugatra levő házcsoportig ért.

Ezen harcok alatt a 31. hadosztály közvetlen északi szomszédságában, a Sawiecochow melletti erdőcske ellen, orosz támadás bontakozik ki. Ez ellen fordul a 69. dandár és így védi a Dáni-csoport északi oldalát.

Délután 4^h-ig a keményen védett Boguslawowi erdőcskét elfoglaltuk. Az előbb említett Stutz-harccsoport a lejtőt erős ellenséges gépfegyvertűzben átlépte és elérte a 205-ös magaslat lábát.

Tűzérésünk eddig igen jól működött, de 4^h-től kezdve részben lövészer hiánya, az időjárás okozta rossz látás és a beállott sötétség miatt már nem működhetett.

A támadás folytatására délután 4^h-kor Dáni vezérőrnagy a következő parancsot kapta :

„A 62. gyalogezerd a Wojcintől 1 1/2 km-nyire keletre eső erdő keleti szélére még ma előnyomul és ott szilárd támaszpontot létesít. A Stutz-csoporthoz még az éj folyamány 5 százalékot rendelnek ki a 63. gyalogezerdtől.

„Holnap reggel, mihelyt látni lehet az összes tűzéréség átfogó és erőteljes tűzbe fogja a 205-ös magaslaton levő megerősített állásokat. Megfelelő hatás után a 62, 63. és a bosnyák 3. gyalogezerd lehetőleg egyszerre előtör és a legutolsó ellenséges állásokba is benyomul.“

Ezzel az ellenséges állás utolsó támaszpontjának elfoglalására vonatkozó rendelkezések ki voltak adva. Az ellenséget nagy veszteséggel utolsó bástyájába vetettük vissza. Az ellenség ezen utolsó pillérének elfoglalására a reménység kétségkívül meg volt. A hadosztályparancsnokság és az alparancsnokok is meg voltak győződve róla, hogy 10 ütegnak rövid, de erős tüze után, a magaslatot rohammal elfoglalhatják.

A hadtestparancsnokság jóváhagyta ezt a rendelkezést, mégis fenntartva esetleges változtatást a hadtestparancsnokság részéről.

Magasabb szempontok döntötték el, hogy a pompás magyar csapatok, a velük versengő derék bosnyákokkal együtt nem törhettek be győztesen az ellenség utolsó támaszpontjába.

27-én este felé megbeszélés folyt a 2. hadsereg és a IV. hadtest vezérkari főnöke között, hogy megállapítsák, vajjon a 31. hadosztály terébe ékelt 35. hadosztály biztosítaná-e a döntő eredményt ?

Ez igen fontos volt, mert a 27. hadosztály nem volt rá-bírható, hogy a támadó 31. hadosztályhoz csatlakozva, előre menjen; a 32. hadosztály északi szárnya pedig orosz ellentámadás miatt védekezésre kényszerült.

Minthogy a IV. hadtest nem tudta bizonyosra ígérni a Lütgendorff-csoport győzelmét, a hadseregparancsnokság elhatározta, hogy a 35. hadosztályt, melyet csak részben vett még igénybe, északra tolja, hogy a Gallwitz-hadtest területén a közeli napokban támadásra rendelje.

A hadtestintézkedés kiadása után a fentemlített vezérkari főnökök újabb megbeszélést tartottak. Még egyszer megvitatták azt a kérdést, vajjon a 31. hadosztály támadásának feladása nem jelenti-e a döntő siker feláldozását?

A hadtest vezérkari főnökének az volt a nézete, hogy döntő siker csak akkor érhető el, ha a támadás szélesebb arcvonalon, tehát legalább is a 27. hadosztály közreműködésével megy végbe. Tehát a már kiadott rendelkezés mellett maradtak.

A 31. hadosztály parancsnokának nézetét, sajnos, nem vették figyelembe.

Este 9^h-kor megérkezett a hadtestintézkedés 28-ára, mely a győzelemben biztos hadosztályparancsnokságra igen nyomásztóan hatott.

Ez volt benne: „A ma elért vonalak tartandók. A 35. hadosztályt az arcvonalból ki kell vonni. A Lütgendorff-arcvonal reggel 7^h-tól a Swieciechow—Mikulowice vonalig terjed. A 35. hadosztály alá rendelt osztagokat reggel 8^h-ig Honoratow keleti végénél kell összegyűjteni. — A Felix-csoport továbbra is közvetlenül a hadtestparancsnokság rendelkezésére áll.”

Közvetlen ezen intézkedés átvétele után, a hadosztályparancsnokság figyelmezteti a hadtestparancsnokságot, hogy a helyzet vagyis az ellenség közelsége miatt, a 35. hadosztály részeinek kivonása nagy nehézségekkel jár és áldozatokat fog kívánni. Ennélfogva azt a kívánságot terjeszti elő, hogy a csoport előbb foglalja el a 205-ös magaslatot.

A hadtestparancsnokság, tekintettel a hadseregparancsnokság szándékára ezt a kívánságot nem teljesíthette. Csak ez után az elutasító válasz után adta ki a hadosztály intézkedését. Ez van benne:

„A támadást a Mariampol melletti magaslat és a tőle délnyugatra fekvő erdőcske ellen be kell szüntetni. Dáni vezérőrnagy azonnal átveszi a Swiecechowitzől a Felix-csoportig terjedő szakaszt és éjjel visszaviszi csapatait az eredeti állásba, Swiecechow—Wojcin—Piasky s a Glupieowtól keletre eső erdő vonalába. A 3. bosnyák gyalogezred félzászlóalja hadosztálytartalékként Stanislawowba rendelendő”.

„A 25. hadosztály csapatait ki kell vinni a harcvonalból.

Két zászlóalj Honoratow keleti végére, az 51. gyalogezredbeli zászlóalj pedig Wladislawow nyugati végére, kerül hadtesttartalekként. Valamennyi többi zászlóalj Jaksonekre vonul s ott Salmon ezredes parancsnoksága alatt egyesül".

Az éjjel enyhe volt; köddel és kevés esővel.

December 28.

Általános helyzet. A Bzura torkolatától a Pilicáig, 90 km. kiterjedésben, a német 9. hadsereg áll 18 hadosztálllyal, 32 orosz hadosztálllyal szemben; Tomaszowig, 30 km. szélességben, népfelkelő csapatok és lovasság csatlakoznak. Azután a Wojsch-hadsereg következik 90 km-es harcvonallal 9 hadosztálllyal 10 orosz ellen. A Nidánál, 70 km széles harcvonalban az 1. hadsereg áll, 7 hadosztálllyal 9 orosz ellen. A felső Visztulától délre következik a 4. hadsereg 14 gyenge hadosztálllyal, 80 km-es harcvonalon 11 támadó orosz hadosztálllyal szemben. A 3. hadseregnek 9 gyenge hadosztálya van, 80 km-es harcvonalon, legalább 12 — december 21. óta támadó — orosz hadosztálllyal szemben. A jobb szárnyat a Pflanze-hadseregcsoport alkotja 4 népfelkelő hadosztálllyal. Vele szemben 7—8 másodrendű orosz hadosztály áll.

A kimerültség, lövészerhiány és téli időjárás gátolta harcok mind hosszabbra nyúltak. Döntő sikerek alig fordultak elő.

A háború keleten lassan-lassan állásharcra fajult.

A Wojsch-hadseregnél megtörtént az elrendelt eltolás.

A 31. hadosztály elválása az ellenféltől az éj folyamán az ellenfél rendkívül heves tűzében történt. A 62. dandár ugyanazokat az állásokat foglalta el, melyekben 26-án, a támadás megkezdése előtt volt. A 62. és 63. gyalogezred kivonása akadálytalanul ment végbe.

Hajnal óta csend van a harcvonalon. A Felix-csoport újból a hadosztály kötelékébe került.

Ezen a napon foglalta el a 31. hadosztály tartós harcállását. Megkezdődött az állásharc.

Megjegyzések.

Az itt következő megjegyzésekben rámutatunk néhány szóval a legfontosabb modern nézetekre, amelyek az üldözésre, az ütközet félbeszakítására, a védekezésre, a mozgóharcban való védekezésre és állásban levő ellenfél megtámadására vonatkoznak. Itt azonban arra is kell gondolnunk, hogy egy modern gyaloghadosztály, amint az az Entente és Kisen-
tente hadseregeiben ma is fennáll, az 1914 évi hadosztálytól

lényegesen különbözik, különösen a gépfegyverek és lövegek számát és fajtáját illetőleg.

Egy ilyen hadosztály csapatainak összetétele ez:

3 gyalogezred. Mindenik 1 törzsszázadból és 3 zászlóaljból áll. Mindegyik zászlóaljnak 3 puskás és 1 géppuskás száza van 6 könnyű géppuskával. Az ezredhez tartozik továbbá: 1 árkász- 1 táviró-, 1 géppuskás század 6 könnyű géppuskával, 1 géppuskás század 6 nehéz géppuskával, 1 gyalogágyús század 6 ágyúval, 1 aknavető század 6 könnyű aknavetővel.

A hadosztályhoz tartozik még: 1 hadosztály hírszerzőosztalg (1 kerékpáros század 4 nehéz géppuskával, 1 lovasszázad 3 nehéz géppuskával és 1 géppuskás szakasz 8 géppuskával, gépkocsin, a gyalog hírszerző különítményben.)

Hadosztály tüzérség: 1 nehéz tüzérezred hat 155 cm tarackos üteggel, 1 könnyű tüzérezred 9 üteggel (75 cm ágyúkkal). Mindenik üteg 4 lövegből áll.

Ezenkívül minden hadosztálynak van 1 tüzér mérőosztalgja, 1 légi elhárító százada 6 géppuskával, 1 légi elhárító ütege 4 löveggel, 1 világítóosztalgja és 1 nehéz aknavető százada. Egy olyan hadosztályhoz, mely többé-kevésbé önálló feladattal van felruházva, mint ahogyan a 31. hadosztály is volt, 1914 december 1—30-ig, még be lehet osztva egy harci kocsi zászlóalj (63 harci kocsi és 3 rádiós harci kocsi), aztán repülők (osztalgok felderítő-, vadász és bombavető repülőgépekből) és egyebek.

Ezen adatok alapján könnyen elképzelhető a harcok teljesen megváltozott képe, ha ilyen újszerűen felszerelt hadosztályok állanak egymással szemben, illetőleg, ha egy ilyen újszerűen felszerelt ellenféllel szemben egy olyan hadosztály áll, melynek nehéz és közepes tüzérsége, harcikocsija, repülője stb. nincsen.

Ezen rövid szervezeti eltérés után következnek már most a *harcászati elmélkedések*.

a) Az üldözésről.

Az üldözést a 31. hadosztály december 15-én kezdte meg és 28-án este fejezte be. Az üldözés általános elvei, melyek minden vezető legnagyobb telterejét és bátorságát és a csapatok legvégső kitartását követelték meg, itt kevésbé jutottak kifejezésre, minthogy az üldözés tervét és a menetcélokot a hadtestparancsnokság állapította meg. Az átlagos menetteljesítmény 18—24 km volt naponként. Az üldözés sokszor úttalan útkon, részben mély homokban folyt, úgy hogy a tüzérség sokszor csak a gyalogság támogatásával juthatott előre. Az ellenséget, mely a Luziaca, Pilica és végül a Czarna terepszakaszokon szembefordult, azonnal megtámadtuk, mert ilyen szakaszok előtt a támadás sohasem állhat meg.

Minden oszlophoz tűzéréség volt beosztva és az oldalvéd zászlóaljok alá is egy-egy szakasz volt rendelve, hogy az ellenfél ellenállását gyorsan megtörjék. Ez a beosztás igen bevált. Hogy a két dandároszlop elővédjeihez tűzéréség nem volt beosztva, kétségtelenül hibának minősítendő. Az alárendelt oszlopparancsnokoknál tetterő és bátorság volt megállapítható.

Mikor a 32. hadosztály december 17-én a 31-től meglehetősen elmaradt, az utóbbi tekintet nélkül a 32. hadosztályra, elhatározta az előnyomulást a Pilicán túl a Czarnához. Alig lépte át a Pilicát, a Felix-csoport, melyet a Dáni-csoportnak lépcsőben követnie kellett, az előbbi a hadosztályparancsnok jelenlétében, anélkül, hogy a Dáni-csoport lassú követésére tekintettel lett volna, a Rozenek és Borowicenél fekvő Czarna átjárókhoz sietett, visszavetette az ott megállani akaró ellenséget és birtokába jutott az átkelőhelyeknek, míg a Dáni-csoport további mozdulatait túlkorán beszüntelte.

A tűzéréség alkalmazása az üldözés alatt, a messzeható tűznek kihasználását és a gyors mozgékonytságot kívánja meg. Különösen a messzehordó ütegeknek kell megfigyelt tűzzel hatásokuk határáig a visszavonuló ellenséget leküzdeniök. Gyakori köd, a nagyon is enyhe és rövid téli napokon, az előnyomulás terében levő erdők, messzehordó ágyúk hiánya — holott az oroszoknak volt — végül a rendelkezésre álló lövészer igen szűk volta, megfigyelő repülők hiánya, csak igen szűk körre szabták a tűzéréség alkalmazását.

Egy újszerűen szervezett gyaloghadosztály, amint az a kis és nagy Ententenál megvan, harci kocsikat igen hathatósan alkalmazhat, repülő harci erők támadhatnák az ellenség főerejét és felderítő repülők teljes mértékben volnának felhasználhatók az ellenség visszavonulási útjainak megállapítására.

Itt még meg kell említenünk, hogy minden vezetőnek az üldözés megkezdésétől állandóan gondoskodnia kell a lövészer, a közelharceszközök, és az ételmezés állandó pótlásáról, ami az üldözés megkezdésekor december 15-én, különösen a lövészerrel illetőleg nagy nehézségekbe ütközött.

Amint az ellenségnél visszavonulási szándékra lehet következtetni, azonnal nagyobb csoportokat kell készen tartani a távirócsapatból, melyek a hírszerző hálózatot viszik előbbre. Ismétellen kértük ezt a hadtestparancsnokságtól, de az eredmény igen csekély volt.

Mint hogy a visszavonuló ellenség újszerű harci eszközökkel lesz felszerelve, ezeket az üldözővel szemben természetesen alkalmazni is fogja. Ennek folytán helyenvaló lesz itt néhány szó az ütközet félbeszakításáról és a visszavonulásról.

Az ütközet félbeszakítása legkönnyebben elért siker után, sötétségben, vagy rossz látóviszonyok között történhetik. Az oroszoknak ez mindenütt, az egész német hadsereg előtt is, mindig sikerült.

Újszerűen felszerelt hadseregeknél rendkívül fontosak a légvédelemre és a harci kocsik elhárítására vonatkozó intézkedések. Arra is számítani kell minden üldözőnek, hogy ellenfele, visszavonulásának fedezésére, légierőt fogja mozgósítani. A visszavonulás támogatására alkalmazott záróövek elhelyezésénél, egyes területek gázzal is elzárhatók.

b) A hadosztály feladatairól december 19-től 28-ig.

Ez idő alatt a hadosztályra a legkülönbözőbb feladatok hárultak.

Elsősorban a mozgóharcból a védelemre való átmenetről volt szó. Alig kezdte meg a hadosztály berendezkedését a védelemre — felsőbb helyen, a 31. hadosztályparancsnokság kifejtett véleménye ellenére — csak ellenséges utóvédállásokat vélték a hadosztállyal szemben. Ezeket kellett a hadosztálynak 20-án megtámadnia.

Minthogy azonban kitünt, hogy az orosz nagy erővel védőállásban volt, a hadtestparancsnokság utasítására a támadást megszüntették. A hadosztálynak megint védőállásba kellett mennie. Ez 21-én történt.

December 23-a óta a Wojsch-hadsereg támadására számítottak a közel jövőben. 25-én a hadosztály erősítést kapott. Már a következő napon megkezdődött a várt támadás. Az északi szárnyról átkaroló mozdulattal a Gallwitz-hadtest kezdte meg. A hadosztálynak délben szembe kellett támadnia egy megerősített magaslati állást. A harc második napján a támadás az erős támaszpont közvetlen közelébe ért.

A hadosztályparancsnok ellenkezése dacára, az ütközetet félbe szakítva, az előbbi állásba kellett visszavonulni. Ezzel kezdődött 28-án a tartós harcállás; itt volt az álló harc.

Anélkül, hogy a felsőbb intézkedéseket bírálgatni akarnók, mert ez ennek a tanulmánynak keretén kívül esik, a következőkben, egész röviden azokat az intézkedéseket tárgyaljuk, melyeket egy újszerűen felszerelt hadosztálynak, a háborúban szerzett tanulságok nyomán, a fent vázolt különböző helyzetekben figyelembe vennie, illetve tennie kellett volna.

December 19-én parancsot kapott a hadosztály, hogy mozgó harcban foglaljon el védőállást.

Az ilyen védelemben a harc rendesen megerősített ellenállási övben folyik; a védelem mozgó és nagy ügyességet kíván.

A hadosztálynak tehát ebben az esetben, előkészület nélkül, gyorsan védőállást kellett elfoglalnia. Ilyenkor elsősorban az elhárító tüzet kell megszervezni, mely záró- és megsemmisítő-tüzből áll. Különösen a géppuskák zárótüzének kell az egész terepet a fővédelmi vonal előtt hézag nélkül pásztáznia. A tüzérség megsemmisítő tüzének leginkább azokra a terüle-

tekre kell irányulnia, ahová a gyalogság egyáltalában nem vagy csak gyengén tud hatni és ahol ezek az ellenfél lehetséges támadó területei lehetnek.

Az állás megválasztását, mint december 19-én is, többnyire csak nagyjából, térkép alapján közlik. Az állás megválasztásának részleteinél elsősorban figyelembe veendő, hogy az állás elülső részének egy fészkek és támaszpontok alkotta rendszernek kell lennie. A fészkeket lövészek vagy géppuskás csoportok, azután aknavetők és ágyúk alkotják. Ha több ilyen fészket egységes vezetés alá rendelünk, modern támaszpont keletkezik. A fészkek (támaszpontok) csak oly meszse legyenek egymástól, hogy az ellenség leghatásosabb tüzelel nélkül keresztül ne juthasson rajtuk. Ebből látható, hogy a géppuskák és a lövegek az állás gerincei.

A legelől levő fészkek vonala a főharcvonal; előtte kell az ellenséges támadásnak összereppannia. Ha azonban az ellenség ebbe a vonalba mégis betörne, a tartalékokkal (dandár és hadosztály tartalékok) kell visszavetni.

A tűzértséget elvileg a tűzérdandárparancsnok egységesen vezeti.

A hadosztályparancsnok a tűzértségeknek, a külön géppuskás és harci kocsialakulatoknak feladatait, az ellenség várható főtámadási irányainak alapján jelöli ki.

Anélkül, hogy kitérnénk a védelem részleteire, csak néhány jellegzetes különbséget emelünk ki az 1914-i és a mai védelem között.

A védelemben mindenkor meglepetésre kell törekedni; ez rejtett és jól álcázott akadályokkal, harci berendezésekkel (fészkek stb.) érhető el. Ezeknek megszállói csak a legutolsó pillanatban kezdik meg a tüzet és így az ellenség elől a fő harc-vonal lehetőleg soká rejtve marad. A tűzértségek a csapatvezető parancsára kezdik a tüzet, abban a pillanatban, amikor az állás teljes nyugalmi állapota (Totliegen) a helyzetnek és szándéknak megfelelően már nem megokolt és kedvező célok is mutatkoznak.

A hadosztály parancsnoka a védő- és tűzterv megállapításán kívül még intézkedik a harci kocsik és repülő osztagok igénybevételéről, esetleges harcikocsi és repülő támadások elhárításáról, esetleg a magunk vagy az ellenség állásának ködbeborításáról.

December 20-án a hadosztálynak meg kellett támadnia az ellenség vélt utóvédállításait. Az erre vonatkozó megfigyeléseket az üldöző harcok alkalmával már ismertettük.

December 25-re a hadosztály erősítéseket és egyúttal parancsot kapott egy megerősített állás megtámadására. A támadás kezdetének elrendelését a hadseregparancsnokság tartotta fenn magának. Ezt le kell szögeznünk, mert a 8^h óta készen

álló hadosztály csak 12^h-kor kapott parancsot a támadásra az ellenség ellen, mely egyes részeken 1 km-nyire, a 205-ös magaslaton levő főállása pedig 2 km-nyire volt a készentartott hadosztálytól:

Mikor kellett volna kezdődnie a támadás tűzérési előkészítésének? Csak akkor, amikor a hadseregparancsnokság a támadás megkezdését elrendelte, tehát déli 12^h-kor. Ennek az előkészítésnek egészen rövidnek kellett lennie, mert délután 4^h-kor már egészen besötétedett ezeken a borús, ködös napokon. Ehhez erős, különösen nehéz tűzérésre lett volna szükség, mely bőven el van látva lövészerrel, mert az ellenség elpusztítása és akadályok és fedezékek lerombolása vált szükségessé főképpen a 205-ös magaslaton, mert az előnyomuló gyalogságnak egy mélységi vonalon kellett áthaladnia, mely a leghatásosabb puska- és géppuskatűzben húzódott.

A gyalogság előnyomulásával nem lehetett a sötétség beálltáig várni, mert a 2. hadsereg általános helyzete ezt nem indokolta és taktikai okokból is hátrányos lett volna a hadosztálynak. A terepet a XII. hadtesttől csak előző este érkezett csapatok egyáltalán nem ismerték; a hadosztályparancsnok nem ismerte a csapatparancsnokokat; az újonnan megérkezett ütegek nem voltak belőve stb. A rendelkezésre álló tűzéréség 5 tábori ágyús-, 1 tábori tarackos- és csak 1 nehéz ütegből állott. Később még egy 10'5 cm gyorstűzelő üteg érkezett.

Mindent egybevetve igen gyenge tűzéréség, mert az 5 tábori ágyúsüteg ebben az esetben egyáltalán nem számított. Ezt a hátrányt még növelte az, hogy a lövészerrel nagyon takarékoskodni kellett. Így nem lett volna szabad felsőbb helyen ezt a támadást előkészíteni!

A hadosztályparancsnokság, mivel balról hozzácsatlakozva az osztrák-magyar 27. és 32. hadosztály döntést kereső, átkaroló támadásra indult, nem maradhatott vissza.

Itt akarunk egy esetet az 1915-i tavaszi általános támadásból megemlíteni. A 31. hadosztály támadásra volt rendelve. A hadtestparancsnok előre lovagolt a hadosztályparancsnokhoz, aki egy jó kilátást nyújtó erdőcsúcsnál állt. A hadtestparancsnok türelmetlenségében igen éles szavakkal fordult felém, mert sehosem látta előrenyomulóban a gyalogságot. A válasz, melyet kapott, rövid és világos volt: „Gyalogságom csak akkor fog előre menni, ha a tűzéréség kellő tevékenységet fejtett ki.”

Méltatlankodva megfordult, anélkül, hogy egy szót szőtt volna és hagyta, hogy azt tegyem, amit akarok. Nagy siker, sok fogoly és majdnem semmi veszteség volt az eredmény.

Ha visszatekintünk arra, hogyan rendelték el és hogyan hajtotta végre a hadosztály a támadást az elhárításra kész ellenfél ellen és hogyan festene egy ilyen ma, egy újszerű fegyverekkel ellátott hadosztállyal, óriási a különbség.

Kevés szóval rámutatunk tehát egy harcckészen berendezkedett ellenfél elleni modern támadás lényegére.

Egy ilyen támadás alapja a támadási- és tűzterv.

A támadótervnél mértékadó volt egy szembetámadás a 205 magaslat ellen, melynek folytán egy mély vonalon az ellenség leghatásosabb tűzében kellett áthaladni, hogy az ellenséges állás kulcspontjához érhessünk. Ez a terep a *súlypont-terep*. Ebben a térben kell történnie a döntő lökésnek, ami 1914-ben is így volt; ide való az erő zöme. A tűzéréség legnagyobb részének, különösen a nehéz ütegeknek, ide kell hatniok. A támadó gyalogság részére ebben a térben keskeny sávok vannak kijelölve; a harci kocsik és a repülők ide indítandók, a körülményekhez képest gáz is alkalmazható. A támadókörlét más részét, támadás színlelése céljából, esetleg ködbe lehet burkolni, ami az ellenséges tűz eltérítését okozhatja. Ezzel esetleg ki lehet csalni az ellenséges tüzet felderítésre és széles támadóarcvonal színlelésére.

Egy ilyen támadás végrehajtása előtt, mindig meg kell történnie a készenlétnek és pedig a meghatározott támadási terv szerint. A készenlétbe helyezés olyan terepen történjék, mely a felismert vagy vélt ellenséges zárótűzön kívül esik. Ebből a készenléti állásból a csapatnak már csak egyenesen előre kell mennie. A támadásnál magánál fontos az, hogy a gyalogság mozdulatait a tűzéréség tűzkészségével teljesen egybehangzóak legyenek. Ennek alapja a vezető tűztervében idő és tér szerint szabályozott támogató tűz.

A tűzérést úgy kell beosztani, hogy zöme a főltámadás terében legyen összefoglalva anélkül, hogy helyét változtatni kellene. A tűzéréségnek a támadó gyalogság támogatására szolgáló tüze elsősorban előkészítő tűz: a támadás előtt megerősített helyekre, akadályokra és az ellenség harci eszközeire és pedig főképpen mint megsemmisítő és romboló tűz. A támogató tűz célja ellenben a gyalogság előnyomulásának és betörésének lehetővé tétele. Ebben az időpontban lépnek közbe a harci kocsik, az őket közvetlenül követő gyalogsággal és a harci repülők.

Már ebből a néhány sorból is látható, mennyire másképp hajtotta volna végre egy újszerűen felszerelt hadosztály a támadást.

Mikor a hadosztály 27-én este közelállt a harc győzelmes befejezéséhez, felsőbb parancsra vissza kellett mennie régi állásába, mely most már tartós harcállása lett. Ezt az állást az akkori véleménynek megfelelő valóságos védőállássá építettük ki, olyannyira, hogy felsőbb helyről, mint mintaállást jelölték meg.⁴ Ennek következménye volt, hogy számtalan magas lá-

⁴ Legérdekesebben kiépített része, melynek minden magas látogatás szólt, a 69. gyalogezred szakasza volt, melyet „Hindenburg-Ujfalú”-nak hívtak.

togatás érkezett szakadatlanul ; így a mindenkitől tisztelt Károly főherceg trónörökös, a német császár legkisebb fia, a végek parancsnoka, Kessel vezérezredes, a szövetséges és semleges államok katonai attachéi, újságírók serege, dr. Bárczy Budapest székesfőváros polgármestere és sokan mások.

Ilyen tartós harcállások hosszabb működési szünetekben, be nem végzett mozgó harc után fognak keletkezni, mint 1914 decemberében is.

A védőállás a már említett megerősített harcállás módjára épül. A roham elhárítására különösen fontos, hogy sok és erős akadály, megfigyelőállások, géppuska-, aknavető- és fényszóróállások épüljenek. Folytonos megerősítés különösen számos támaszpont útján, továbbá az oly fontos összekötő szolgálat szervezésével, legelől egyes lövegek beépítésével, fogatos tűzérszakaszok készentartásával, szívós ellenállást kell biztosítani a harci kocsik ellen is és az elveszett részek visszaszerzését is biztosítani kell.

Fontos továbbá, hogy az ellenség ne láthassa ezeket a berendezéseket s a légi felderítés (fényképfelvételek) elől is rejtve legyenek. Nagyon fontos a jó elhelyezés és álcázás. Ez elsősorban álláspontokra, fedezékekre, megfigyelőhelyekre, géppuska- és aknavető állásokra, ütegállásokra, lövészeres raktárakra stb. vonatkozik.

Ha a csapat elfoglalja a tartós harcállást, azonnal megkezdí az első vonal kiépítését. A fészkek és támaszpontok, tartalékok és fedezékek között azonnal szabálytalanul futó összekötőárkok készüljenek, hogy az ellenséges légi felderítésnek és a tűzérügyi felderítésnek ne nyujtsanak tiszta képet a csapatok elhelyezéséről. Ezeket az összekötőárkokat, melyekhez hátulról megközelítő utak vezetnek, védekezésre és oldalzó tüzelésre rendezzük be. A gyalogság és a tűzértség annyira fontos megfigyelőhelyei bizonyos távolságra egymástól a fővonal mögött legyenek és lássanak el a csapatokhoz és a parancsnok-sághoz.

A fedezékek biztosítsák úgy a megszálló legénység, mint a tartalékok harcképességét. Elhelyezésük szabálytalan legyen és a legelső vonalban ne legyenek túlmélyek.

A tűzérügyi állások úgy választandók ki, mint megerősített állásokban, de arra is ügyelni kell, hogy tartalék ütegeket is állíthassunk be. A tűzér mérőcsoportok részére az egész harc-vonalon a leggondosabban kell elkészíteni a berendezéseket.

Az első állás tökéletesítésén kívül azonnal meg kell kezdeni más hátrább eső állások ásását. Ezek főképpen a mozgó védekezést szolgálják és körülbelül 5 km-nyire legyenek az elülső állások mögött, hogy az első vonalba való betörés esetén újabb felvonulásra kényszerítsük az ellenség tűzértségét.

Az első állást a harcban álló csapatok építik, a többit pedig munkásosztagok rendezik be.

Az állás megszállása kis kötelékekben is szárnyanként, mélységbe való erős tagolással történik, mennél több géppuskát, aknavetőt stb. alkalmazunk, annál több gyalogságot takarítunk meg.

A tűzérsegnek az állásharcba való átmeneténél újra tagozódnak a parancsnoklási viszonyok és nagyobb lesz a mélységbe való lépcsőzetes tagolás is. A hadosztályparancsnok közli tűzérparancsnokával a tűzérés harc feladatait. Az utóbbi ennek alapján elkészíti a tüzelés tervét és a hadosztály összes tűzéréségének harcát vezeli, kivéve a gyalogsághoz beosztott lövegeket.

Ezzel nagy vonásokban felsoroltuk a tartós harcállásokra vonatkozó legfontosabb mozzanatokat, mai szemmel nézve.

Ó cs. és k. fensége Károly főherceg tűzkeresztése 1915-ben.

Ezt a tanulmányt nem végezhetem be anélkül, hogy meg ne említsem azt a történelmi mozzanatot, amely a trónörökösnek, a későbbi Károly császár és királynak a 31. hadosztály tartós harcállásában tett látogatásához fűződik.

1915 febr. 4-én Ó cs. és kir. fensége Károly főherceg, Böhm-Ermolli lovassági tábornoknak, a 2. hadsereg parancsnokának kíséretében átment a Pilicán, hogy a IV. hadtest egyes csapatait meglátogassa.

A trónörökös kíséretében volt Lobkowitz Zdenko herceg vezérőrnagy, Van der Straten kapitány, továbbá a hadsereg-főparancsnokságtól br. Mohr-Merkel ezredes és dr. Biel főtörzsorvos. A hadseregparancsnokságtól dr. Bardolff ezredes, vezérkari főnök jött el.

Jaksonekben, a 31. hadosztály északi szárnyától nyugatra, a IV. hadtest parancsnoka, Terstyánszky lovassági tábornok, vezérkarával és a 31. hadosztály parancsnoka, br. Lütgendorff altábornagy várták őfelsége érkezését.

Az olt készenállott tartalékok megsemmisítése után autókba szálltak és Lütgendorff altábornagy vezetésével elindultak a harcfrontban levő csapatokhoz.

A cél a 69. „Hindenburg“-gyalogezred által megszállott „Hindenburg-Ujfalú” szakasz volt. Az utazás alatt a hadseregparancsnok felkérte őfelségét, hogy az ezredtartalék óvóhelyeinek megtekintése után egy lövészárkot is nézzen meg. Ez a javaslat vitára adott alkalmat a hadseregparancsnok és vezérkari főnöke között, amennyiben ez utóbbi az életveszély miatt, melynek a fenség kétségkívül ki lenne téve, ellenezte a lövészárkok meglátogatását.

Az erdőben kb. 400 méternyire nyugatra az ezredtartaléktól, a hadosztályparancsnok kívánságára, az autók megálltak, mert a nagyon is éber oroszok minden alkalmat megragadtak tűzérési rajtaütésre, mihelyt az erdőben élénkebb zajt hallottak.

A tartalékhoz ennél fogva gyalog tették meg az utat. Ott megérkezve, a tartalék fedezékeinek alapos szemléje következett, melyek erdős lejtőn voltak. Ez után a legénységi állományból kitüntetésre ajánlott derék 69-eseknek öfensége maga nyújtotta át a kitüntetéseket.

Most következett a válságos pillanat. Bardolff ezredes, valószínűleg még a sarajevói borzalmas merénylet hatása alatt, melynél jelen volt, hiába ellenezte a trónörökös látogatását a lövészárokban. Kétségbeesetten fordult Bardolff ezredes Lobkowitz herceghez, ezekkel a szavakkal: „Én megtettem, amit tehettem, most a kíséretnek kell beszélnie”. Lobkowitz felelőssége tudatában előlépett és így szólt: „Császári Fenség. kötelességemnek tartom legalázatosabban jelenteni, hogy Ófelsége azt a nyomatékos kívánságát nyilvánította, hogy császári Fenséged egyáltalában ne tegye ki magát veszélynek.”

Kis szünet keletkezett. Mindenki feszült várakozással tekintett a főhercegre, aki rövid gondolkodás után br. Lütgendorff hadosztályparancsnokhoz fordult: „Ennek ellenére is elvezet engem a lövészárokba?” „Igenis császári Fenség, de csak minden más kíséret nélkül” — volt a válasz.

Egy futóárkon mely az erősen szétlőtt erdőn keresztül vezetett, az erdőszéle előtti lövészárokba értünk.

A szemben levő orosz állás kb. 300 lépésnyire volt s világosan kiemelkedett a havas tájból. Kölcsönös, gyenge puskatűz ropogott.

Egy hosszabb lövészárak és egy géppuskásállás megtekintése után vissza indultunk.

Az oroszok puskatüze megélenkült.

Mikor elértük az autók állóhelyét, a hadosztályparancsnok azt az útasítást adta, hogy Lütgendorff altábornagy vezető autóját csak a trónörökös és a hadseregparancsnok autója kövesse közvetlenül. A többi autó csak 100—100 lépésnyi távolságban következzen, hogy indulásukat a zaj el ne árulja.

Az út az erdőszélén a Rozenek melletti Czarna-hídhoz vezetett. Alig indult meg a két autó, máris begyújtott a többi gép is és utána vágatott a két kocsinak. A zajt meghallották az oroszok s azonnal megtörtént a tűzérési rajtaütés. Több srappell sorozat felettünk robbant, úgyhogy lelőtt ágak hullottak ránk. Alig mentünk át a Czarna-hídon és értük el Rozeneket, mikor az éppen elhagyott tanya udvarára két gránát csapódott, melytől két tűzér megsebesült. Nemsokára elértük a 69. gyalogezred eleséges vonatát, mely Wialkeben táborozott.

Itt ő cs. fensége és kísérete meguzsonázott.

A mindenkitől szeretett trónörökös nagyon meg volt elégedve, nemcsak a látottakkal, hanem az átélt eseményekkel is.

Meg kell még említenünk, hogy a 31. hadosztály összes tüzérsége azt a parancsot kapta, hogy ha az oroszok Offenségének a 69. gyalogezrednél való jelenléte alatt tüzérségi rajtaütést rendeznének, ezt hatalmas tüzzel azonnal fojtsa el, ami meg is történt.

Báró Lütgendorff Kázmér.